

Правописні справи

Як відомо, Київська Правописна Комісія поклала в основу нинішнього правопису ті правописні норми, що їх розроблено і ухвалено за часів М. Скрипника. Ми так само, як і Київська Комісія, стоїмо на думці про потребу відновлення т. зв. “скрипниківського правопису”, проте деякі моменти в ньому потребують, на нашу думку, корективів. Треба остаточно впорядкувати, напр.:

1. *Уживання апострофа* після губних перед *я, є, ї, ю*. Обмеження, що маємо тут (з 1932 р.) — про нествавлення апострофа у цих випадках при наявності перед губним неприросткового приголосного — не виправдує себе на ширшому матеріалі української мови, у чому легко можна пересвідчитись на таких словах, як *верф'ю* (орудн. від “верф”), *Перм'ю* (ор. від “Перм”), *верб'я*, *безкорм'я*, *чотиригорб'я*, *Посейм'я*, *котельв'янський*, *мавл'ячий*, а так само й *Барб'є*, *Робесп'єр*, *інтерв'ю* та ін. Це обмеження, що тільки ускладнює й заплутує справу, маємо зліквідувати і натомість запровадити безвиняткове правило про вживання апострофа після *б, п, в, м, ф* перед йотованими в усіх випадках (крім чужомовних слів типу *Мюллер*, *фюзеляж*). Слова *святий*, *цвях*, *дзв'язк* і вивідні віддавна писалися без апострофа, але доцільніш, либонь, буде й ці слова підвести під загальне правило.

2. *Уживання рівнобіжних форм* з початковим *в – у* (ненаголошеним). Тут, як і в ряді інших пунктів «Українського правопису», треба насамперед якомога обмежити число вийнятків з загального правила, усунувши з переліку їх такі слова, як “вдача” (в усіх значеннях), “утрудняти”, “узбережжя” й інші, що належать до основного (народного в переважній своїй більшості, не запозиченого з інших мов) лексичного матеріалу нашої мови і що випадково лише потрапили до списку “вийнятків”, бо від них можливі й паралельні варіанти: така його вдача — таку мав удачу, від узбережжя — на взбережжі, щоб утрудняти — щоб втрудняти та ін.

Уточнюючи формулювання самого правила про чергування початкового *у – в*, мусимо звернути увагу й на роль наступного звука (не тільки попереднього) в цьому звуковому явищі, яке становить одну з кардинальних рис української фонетики (прикл.: *утік восени*, *допоміг в організації хору*), а також конкретніше визначити вплив моментів ритму й особливо — темпу мови, подавши форми, характеристичні для повільнішої і для швидшої вимови (була *у* Криму — була *в* Криму, наша *учителька* — наша *вчителька*).

3. *У правописно-граматичному оформленні родового й ін. відмінків* від слів типу *височінь*, *глибінь*, *далінь*, слід також керуватись загальною нормою, не

відриваючи цю групу слів від інших іменників даної категорії (з наростком *-інь*), де є фонетичне чергування *i – e – червінь – червені, повінь – повені, волосінь – волосені, черінь – черені* (ж. і ч. р.) тощо. Відповідно до нього маємо вживати й височінь – височені (ор. в. – височінню), глибінь – глибені (ор. – глибінню), бистрінь – бистрені, далінь – у далекі і т. ін.

4. Уживання *-а (я) і -у (ю)* в закінченні родового відмінка одн. іменників чол. роду. Уточнення тут потребує, передусім, пункт про *-а (я)* у род. відмінку в словах тилу ромб(*a*), атом(*a*), суфікс(*a*), де надто загальна й недостатня формула правописного проекту 1938 року (“наукові й технічні терміни, крім назв процесів”) має бути замінена тепер точнішим окресленням даної групи, бо сюди належать тільки ті наукові й технічні терміни, які означають *конкретно-одиночні й індивідуалізовані* поняття та *точно оформлені речі*: атом (атома), ромб (ромба), дифтонг (дифтонга), відмінок (відмінка), шків (шківа) і т. ін. Порівн., карбід (карбіду), водень (водню), алювій (алювію) і ін.

Під рубрикою “одиночні, індивідуалізовані поняття” і под. підійдуть здебільше також і ті випадки вживання *-а (я)* в родовому відмінку, де це *a* (або *я*) заступає — при зміні у значенні відповідних слів — звичайне для цих останніх закінчення *у (ю)* напр.: “стілці робимо з клену” (матеріал), але — “впав з отого клена” (одиночне); “нарвали долину” (збірне), але — “у того долина квітки дрібніші” (індивідуалізоване); “не чути звуку там”, але — “вимова звука о” і т. ін.

Категорично треба відкинути геть штучну спробу стовідсоткової “уніфікації” на *-а* форм родового відмінка назв географічних (чол. р.), запроваджену “правописом” ред. Хвилі: “з Кавказа”, “з Донбаса”, “з Китаю”, “до Рима” й т. ін. (замість нормальних для української мови форм: з Кавказу, з Донбасу, з Китаю, до Риму). В іменниках чол. роду — назвах країн, держав, просторів, областей, районів, як і гірських пасем, височин тощо — закінчення *-у (ю)* в род. відмінку одн. є правилом нашої мови. У назвах міст, рік, озер, островів, півостровів, гірських вершин воно теж не рідкість (з Шанхаю, з Райну, з Байкалу, з Індостану, з Криму від Монблянну...).

Але поряд, переважно у словах з суфіксами *-ень, -ець, -ель, -ер, -ик, -ук, -ок* та ін. (або й несуфіксальними групами цього типу), маємо й *-а (я)*: з Відня, з Радомишля, з Хопра, з Руцука, з Геленджика, з Торжка, від Сиваша... В назвах прикметникового походження на *-ів, -ов, -ин, -ськ, -цьк* — послідовне *-а*: до Млієва, з Саратова, з Люботина, з Іркутська..., і новотвори “з Пскову”, “до Іркутську”, “з Жовнину” тощо є такими ж робленими і ненатуральними, як і штучне вирівнення всіх географічних назв на *-а*.

В іменниках чол. роду — *назвах приміщень* ми так само маємо і *-у, -ю* (з палацу, з льоху, з складу, з склепу, до покою, з дому...) і *-а, -я* (до млина, до куреня, з сарая...).

Ці та інші міркування й корективи до окремих пуристів «Українського правопису», схвалені історично філологічним факультетом Харківського Університету, мають бути враховані київською “Комісією для перегляду українського правопису” і знайдуть, сподіваємося, повне відбиття в новому правописному проєкті, над яким комісія закінчує вже свою працю.

Джерело: Нова Україна. — 1943. — Ч. 21 (335). — 28 січня. — С. 4.